

MEMÒRIA DE LES EXCAVACIONS ARQUEOLÒGIQUES A VIC. JACIMENT CASA GENÍS (1987-1988-1989)¹

M. DOLORS MOLAS I FONT
IMMA OLLICH I CASTANYER

Report of the archaeological excavations in Vic. Casa Genís site (1987-1988-1989)

Les excavacions realitzades entre 1987 i 1989 al solar de la casa Genís, al davant del temple romà, van proporcionar una seqüència estratigràfica de més de quatre metres de profunditat que va aportar dades noves sobre la cronologia i l'evolució d'aquest punt de la ciutat de Vic, entre les quals destaquen estructures d'època romana, molt probablement d'època altimperial. Pel que fa a l'evolució posterior, es detectà un canvi d'ús i funcionalitat al llarg dels segles.

Paraules clau: arqueologia, excavació, casa Genís, estratigrafia, materials arqueològics.

The excavations undertaken between 1987 and 1989 on the site of Casa Genís, in front of the Roman temple, provided a stratigraphic sequence of more than four metres in depth that supplied new data about the chronology and evolution of this point in the city of Vic, among which feature structures from the Roman period, most probably the high empire period. As regards the later evolution, a change was detected in the use and functionality over the centuries.

Keywords: archaeology, excavation, Casa Genís, stratigraphy, archaeological materials.

Plantejament i objectius dels treballs¹

La casa Genís, antiga casa Arumí, es troba situada en un dels punts més conflictius i, alhora, més interessants del casc antic de Vic. La importància de l'excavació en aquest indret respecte al coneixement del temple romà radica en el fet que és un edifici situat just davant seu,² amb un gran espai a la part posterior destinat a jardí, que dona sobre les muralles. Es tracta, per tant, d'un solar allargassat, de prop de 50 metres de longitud per uns 10 m d'ample, dels quals només hi ha edificats uns 20 metres de llarg per 10 d'ample. Tota la resta és jardí, malgrat que durant un temps va haver-hi un cobert a l'extrem sud, sobre les muralles, destinat a fusteria.

1. El resum dels resultats d'aquesta intervenció ha estat realitzat per Anna Gutiérrez Garcia-Moreno, amb el vistiplau de les directores de l'excavació, M. Dolors Molas i Font i Immaculada Ollich i Castanyer, a partir de la memòria inèdita dipositada a la Direcció General de Patrimoni del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

2. La façana limita per davant, al nord, amb la plaça de la Pietat, i davant per davant amb el temple romà. Per l'oest limita amb la finca i el jardí de Can Franquesa, i a l'extrem sud-oest amb l'edifici de les monges de Santa Clara. Per l'est limita tot al llarg amb el carrer de la Mare de Déu dels Àngels, que baixa cap al Portalet i la rambla dels Montcada. Finalment, pel sud, limita amb la muralla de la ciutat, que conforma l'extrem de l'actual jardí.

Vista general del solar de la casa Arumí-Genís, sobre les muralles de la ciutat, abans de començar l'excavació.

La gran amplitud de l'espai a estudiar va portar a seleccionar un lloc concret per excavar en funció de la gran potència de sediment acumulat (entre 3 i 4 metres), de la presència de material arqueològic i de la proximitat a la muralla. L'objectiu era aconseguir una estratigrafia seguida des de la primera ocupació humana del lloc fins als nostres dies i poder així comprovar les seves fases evolutives, en especial les referents al món romà i medieval.

El plantejament inicial de l'excavació comprenia dues etapes successives. En un primer moment (1987) es va procedir a la realització de dues cales de prospecció, una al sector de la muralla i una altra prop de les construccions modernes. La intenció era delimitar amb exactitud quina zona del jardí era la més adient per realitzar una excavació arqueològica en extensió i profunditat. Un cop localitzat el lloc adient, es va procedir a l'excavació en superfície, ampliant les cales inicials (1988-1989).

Com en el cas de l'excavació al temple romà l'any 1982, l'excavació arqueològica es va realitzar seguint el mètode Laplace, és a dir, seguint els estrats artificials i fent un registre complet de qualsevol element, estructura o material que hi aparegués, per tal de poder reproduir la seva situació exacta sobre les plantes de dispersió de material.

Resultats de la intervenció

La zona excavada va resultar extremadament complexa quant a estratigrafia i a estructures. No només va mostrar l'estructura defensiva de la muralla medieval i el seu basament, sinó que també va posar al descobert nombroses estructures sobreposades, reduïdes i/o anul·lades, clar reflex de la continuïtat estratigràfica al llarg de vint segles, que va donar lloc a la contínua superposició d'estructures d'èpoques i funcionalitats diferents.

Les estructures medievals: les muralles

Un dels aspectes més interessants de l'excavació a Can Genís era la localització d'algun element que permetés saber com era el sistema defensiu medieval anterior al segle XIV, moment en què es porten a terme les obres de refecció ordenades pel rei Pere III, i esbrinar si la reconstrucció es va fer sobre una muralla preexistent o si es va dibuixar un perímetre nou.

Aquesta excavació va permetre comprovar que la muralla baixmedieval dels segles XIII-XIV trenca murs anteriors, travessant-los o assentant-s'hi al damunt. Aquests murs, alguns d'ells associats amb ceràmiques grises de transició³ i ceràmiques rogenques de pasta grollera,⁴ poden correspondre a les èpoques incertes del primer món medieval. A més, alguns contraforts associats amb ceràmica altmedieval recolzaven i trencaven antigues construccions romanes, cosa que en aquell moment semblà que podia apuntar a la possibilitat que el perímetre inicial abastés ja des d'antic l'actual delimitació.⁵

3. Certes pastes grises semblen pertànyer al món visigòtic i formarien el lligam amb el món tardoromà tan difícil de localitzar a Vic (segles IV-VII).

4. Les pastes rogenques pertanyen a la reorganització duta a terme pels carolingis (segles VIII-IX) després del trencament dels musulmans.

5. En tot cas, però, la qüestió del sistema defensiu romà (si la línia perimetral de la muralla romana anava més amunt del turó i aquesta zona es destinava a habitatges, segons semblaven indicar aquestes evidències arqueològiques) no es pogué resoldre i queda encara per aclarir.

D'altra banda, es va identificar un trencament i refecció en la muralla medieval, com si hi hagués hagut un pas que hauria estat anul·lat en algun moment posterior. Tot i que no fou possible concretar més, si es té en compte l'existència del carrer medieval que baixa cap a la muralla en un moment donat, això portà a pensar en un possible replantejament de la hipòtesi de l'existència d'una porta, avui desconeguda, en aquest sector de la ciutat.

El carrer medieval i l'abocador de les carnisseries

Una troballa important en el curs de l'excavació va ser la localització d'un carrer medieval. En un primer moment, es va detectar la presència d'uns murs de factura medieval, amb unes arcades formant un porxo i dirigides de nord a sud, en una de les cales. Això féu pensar en un possible carrer porticat que comunicaria la part alta de la ciutat, el castell dels Montcada, amb la part baixa de les muralles. L'ampliació de l'excavació va confirmar la presència real d'aquest carrer 20 metres més avall de les porxades. A més, també va aparèixer un paviment format per pedretes i palets de riu ben posats que presentava un desnivell constant cap a la zona de la muralla. Sobre aquest paviment es va documentar abundant material ceràmic que es pot datar entre els segles XII-XIII i el segle XIV. Això portà a considerar que aquesta hauria estat l'època en què el carrer podia haver estat utilitzat, sempre que hi hagués una obertura en el tram de muralla corresponent, cosa que, com s'ha comentat abans, seria prou possible.

Tot això va permetre, doncs, apuntar com a hipòtesi que les reformes de la muralla de Pere III incloïen una porta oberta sobre l'actual rambla dels Montcada, al cantó sud de Vic, i que a aquesta porta li corresponia un carrer d'entrada que pujava fins al castell dels Montcada. A partir del segle XVI el carrer degué entrar en desús i s'anul·là, molt possiblement relacionat amb el tancament de la porta inicial i la refecció de la muralla.

Destaca en aquest punt la presència d'abundants ossos de fauna que van ser localitzats bàsicament en el mateix sector i en un mateix estrat, entre els quals es va documentar un alt nombre de cranis de bòvids.⁶ Això s'explica només considerant el sector i l'estrat en concret com un abocador en un moment determinat, relacionat directament amb l'existència de les carnisseries de la plaça veïna de la Quintana.⁷

La casa Genís es troba uns metres més avall de la plaça de la Quintana, i si a partir del segle XVI es va anul·lar el possible carrer comentat abans, sembla molt possible que el lloc es fes servir com a abocador.

6. Es tracta d'un fet excepcional ja que generalment en la majoria de jaciments la presència predominant en fauna és d'ovicaprins.

7. Les carnisseries de la Quintana a Vic consten documentalment al llarg de l'edat mitjana i, almenys, fins al segle XVI. Arqueològicament també s'han documentat gràcies a l'excavació duta a terme el 1985 en aquest lloc, que va permetre localitzar un maell excavat a la roca amb ossos de fauna relacionats (vegeu CABALLÉ, Antoni. *Memòria sobre l'excavació d'urgència a la plaça de la Pietat de Vic*. Generalitat de Catalunya, Servei d'Arqueologia, 1985 (inèdit)).

Estructures medievals, amb estratigrafia lateral amb nivells medievals i romans.

Les estructures romanes

Les estructures romanes localitzades són poques, comparades amb la gran quantitat de ceràmica associada que s'ha pogut recuperar, però de gran valor ja que la seva localització confirma la presència romana a nivell d'habitació des d'època altimperial en aquest indret, molt probablement relacionada amb la construcció del temple. Es tracta d'una sitja amb totalitat de material romà al seu interior, i diversos murs clarament identificables com a romans i amb material associat datable d'entre els segles I-III dC. Un d'aquests murs permeté confirmar la presència d'un edifici de més de 8 metres de llarg, molt probablement d'època altimperial (inícis del segle I dC). Aquest mur, tanmateix, s'assentava sobre una estructura anterior romana, de la qual en resten únicament dos murs disposats en T. Ambdues estructures, però, havien estat molt afectades per les edificacions successives que s'hi recolzaven, particularment la muralla medieval, de més de 2 metres d'amplada.

Respecte a les preguntes plantejades pel que fa a l'Ausa romana (quina és l'ocupació efectiva del territori que fan els romans en fundar Ausa?; quina àrea al voltant del turó es delimita un cop fundat i edificat el Temple?; es defensa amb una muralla?; en cas afirmatiu, quin n'era el perímetre inicial?; coincideix amb la línia perimetral de la muralla medieval?), els resultats d'aquesta excavació no van poder aportar gaires respostes: únicament fou possible confirmar que la part baixa del turó on s'edificà el temple només fou ocupada per estructures d'hàbitat, ja que no s'hi va localitzar cap evidència de muralla romana.

En conclusió, l'excavació de Can Genís va proporcionar una estratigrafia seguida de més de 4 metres amb una seqüència cronològica associada que abastava un període de 2.000 anys i que va aportar una sèrie de dades absolutament noves a finals de la dècada de 1980:

- Es documentaren per primer cop a Vic estructures romanes destinades a habitació relativament apartades del temple.
- Es documentà arqueològicament per primer cop l'existència d'una muralla medieval anterior a la de Pere III. Aquesta podria haver estat força més antiga, amb fonaments d'època visigòtica, i sembla haver tingut una porta en el lloc excavat, de la qual no hi ha la més mínima notícia documental.
- Es documentà l'existència d'un carrer medieval que hauria comunicat aquesta porta directament amb el castell dels Montcada des del cantó sud de Vic, evitant així haver d'entrar per la partida del bisbe o haver de donar la volta a les muralles per entrar per la porta de Santa Eulàlia.
- Es localitzà un abocador de fauna, procedent de les carnisseries properes de la plaça de la Quintana, que hauria amortitzat aquest carrer un cop en desús.
- S'observà que, urbanísticament, la zona estudiada va canviar el seu ús i la seva funcionalitat al llarg dels segles: d'habitatges romans es passa a defenses altmedievales, a carrer de comunicació nord-sud, a abocador de les carnisseries de la veïna plaça de la Quintana, i a habitatges a partir dels segles XVII-XVIII.